

1
1
K
11 K O R T A
R
T
A

1990-TAL

Magnus Wählberg
Stockholm

1. Författaren

Det var en gång en människa som trodde att hon kunde inbegripa allt i en enda bok, att det gick att skriva Boken där ingenting kunde komma före eller efter; en litteraturens Mount Everest, en örnarnas örn. Denna idé om örnar gjorde henne så besatt i hennes sökande efter mening att hon skrev tills sidorna belägrade vindsrummet, och hennes fåtaliga vänner omvandlats till fullklottrade pappersark. Varje dag skrev hon ihop ytterligare några sidor om världen, varje dag samlade hon ihop ytterligare några tusen ord. Hon skrev om världen, men hon hade glömt den och världen hade glömt henne.

Till slut gick det hela så långt att hon inte längre kom ihåg vad hon skrivit och vad hon inte skrivit. Hennes skrivmaskin tystnade och hon lämnade nästet, en svart kaja med bruten vinge som hoppade fram mellan gatornas skuggor. Hennes hesa kraxande hördes i barer och parker för utkastade, tillsammans med fåglar från fjärran landskap.

*

Det gick några år och en dag blåste en vind in från sydost. Vinden blåste bort spindelväven ur hennes hjärnvindlingar och efter högtidliga löften och utbyten av ringar tynade vinden bort. Hennes hår hade vid detta lag blivit grått, och alla papper som tidigare hade fyllt vindsrummet var uppbrända sedan länge. Hon var förändrad och hade endast kvar några pappersark och en bläckpenna.

Ibland rafsade hon ner några ord på ett ark. Hon tecknade ord såsom Gud, Sådanhhet, Maria, Cirkeln, men oftast fyllde hon aldrig bläck i pennan, för hon hade insett att det fanns inga ord som räckte till. Skrivandet hade blivit en lek, ett experiment. Ett uttryck för tillfälliga associationer. Associationer som löpte fram genom historien och mellan tänkande varelser.

Hon visste att hennes hud till slut skulle bli lika fläckig och tunn som ett pappersark; att endast ett andetag skiljde ett blad från ett annat; att hjärtats slag skulle tystna; musklerna förmultna som höstlöv. Hur märkligt det är att leva tänkte hon. Hur fridfullt. Hur märkligt, som när hagel studsar mot gräset och smälter bort

2. Döda Själur III (efter Gogol)

I ett land i norra Europa fanns det en gång en medelmåttig advokat med flexibel moral, stora ambitioner och liten förmåga. Därför var det för honom en stor lättnad när han en dag insåg hur han kunde bli riktigt välmående utan en för honom allt för obekväm arbetsinsats.

Hans idé var genialt enkel, även om bakgrunden var komplex. Idén utgick från observationen att det i alla länders lagar finns hålrum och bland lagarna i landet fann advokaten en ravin. Genom att köpa delar av döda själurs arvsskatterättigheter från deras efterlevande kunde han inkassera stora penningssummor från den allovotande staten. Något som oftast de efterlevande godkände i sin okunskap.

Med denna idé var advokatens lycka gjord. Han färdades land och rike runt, övertalandes arvingar och indragandes skatteåterbäring för stora belopp. Efter några år hade han skaffat sig en rejäl förmögenhet. Han hade köpt sig en villa, en bil och en hustru. Barnen kom därefter som en konsekvens av de andra tre grundpelarna, och utökade på detta sätt ytterligare hans förmögenhet, även om han aldrig lärde sig deras namn.

*

De närmaste åren fortsatte barnen att växa i harmoni med förmögenheten och silverpilen på tomten, tills det kom till den ledsamma dag då fler initiativrika flexibla advokater hade funnit vägen till advokatens honungskupa. Av dessa omständigheter tvingades han därför att istället gå in i den lukrativa fastighetsbranschen.

Sagt och gjort. Hans förmögenhet svällde med ens till nya format. Fastighetsmarknaden var en guldkalv som spekulanterna dansade runt i tillbedjan, alltmedan Moses var uppe i bergen och letade efter stentavlor. Det bar uppåt med stormsteg. Allt närmare molnen med vaxvingar.

Så en dag som alla andra var advokaten som vanligt på väg till ett affärsmöte någonstans annanstans, och via mobiltelefonen nås han av budskapet att hans hus har brunnit ner, och med huset hans bil, hustru och barn. Advokaten betraktade det hela som en mycket beklaglig förlust, framförallt med tanke på att han äntligen lärt sig namnen på barnen. Av något skäl som han inte riktigt kunde precisera var han för första gången i sitt liv nedstämd så till den grad att han inte var intresserad av guldkalvens danssteg, och i en hel dag kontemplerade han över tillvarons flyktighet innan han insåg att det var marknadens lag. Aktierna stiger idag, men de kan likaväl sjunka imorgon. Man måste ta det som bjuds annars tar någon annan det. Lyckligtvis finns det alltid försäkringar, tänkte han i sitt huvud. Så han fortsatte sina affärer. Fortsatte att resa runt mellan mötesrum i olika städer via flygplan, taxibilar och restauranger. Oberörd, tills den dag han tvingas återvända, till en nedbrunnen hög av kol och aska, med hoprasade väggar som gapande teaterdekor.

*

Det är då han upptäcker att det ekar inom honom. Han hör hur röster studsar runt inuti hans metallskal, men han vet inte om rösterna är hans. Han lutar sig mot silverpilens svedda stam, omfamnar dess grova bark, känner hur han hans kropp sjunker ihop och förstenas.

Om man idag reser ut till förorten där resterna av advokatens nedbrunna villa står kan man ännu idag se silverpilen och den förstenade mannen vid dess fot. Hans tårar har bildat en grusgång ner mot vattnet. I hundra år kommer mannen att sitta med armarna runt stammen innan han väcks ur dvalan, och när han vaknar kommer världen att vara helt förändrad.

3. Kontorsspöket

Vid ett statligt verk i landet Z levde för länge sedan en obetydlig liten tjänsteman. I över fyrtio år hade han tjänat verket troget. De senaste tjugo hade han varit kvarglömd i en skrubbe längst ner i verkets källare, där ingen frågade efter honom eller kunde påminna sig om att ha sett honom. Hans före detta kollegor hade för länge sedan gått i pension, och hans nuvarande chefer trodde inte på hans existens. Den enda som fortfarande visste om att han fanns till var centraldatorn, som i gudomlig välsignelse varje månad, år ut och år in, punktligt ersatte honom för hans överflöde av tid.

För fyrtio år sedan hade han varit en ung man, med alla de förhoppningar och ambitioner som hör ungdomen till. Han hade varit beredd att klättra upp till maktens boningar och leda verkets tentakler mot nya offer. Men av något skäl hade det aldrig blivit så. Något eller någon hade alltid kommit emellan honom och stegen till kontorshimmeln. Och allt eftersom åren gått utan att hans tronbestigning gått i lås, sjönk han arbetsrum istället ner mot underjorden, bit för bit, för att till slut stanna som en städskrubbe i källarplanet. Hans en gång stora skrivbord i massiv ek hade nu upplösts, tavlorna ersatts av förbudsanslag, krukväxterna av möss, och mattan av damm. Dock fortsatte den lille tjänstemannen att varje dag komma till sin skrubbe. Plikttrogen in i döden.

Så en dag upptäckte han att han inte längre kunde se sig själv i spegeln. Allt som syntes var den grå betongväggen. Till och med den slitna kavajen och den grå slipsen hade blivit osynliga. Han hostade lätt av dammet och kunde höra sig själv hosta, men inget ansikte syntes i spegeln. Det var dagen han blev ett officiellt kontorsspöke.

*

Först kände han sig ganska vilsen i sin nya roll och kanske ännu mer ensam än han gjort tidigare. Snart upptäckte han dock vilka fördelar som fanns med att vara ett kontorsspöke, nämligen att ingen ser en.

När han insett detta började han ta hämnd för alla inbillade eller verkliga oföretter som han fått utstå genom dessa fyrtio år. Det första han gjorde var att hemsöka generaldirektören genom att välla vaser och ändra på namnteckningar och siffror i största allmänhet. Helst om det gällde budgetanslag eller underlag till regeringsdepartementet. De förvånade tjänstemännen på regeringsdepartementet fick helt plötsligt ta emot utredningar underskrivna av generaldirektörerna Halsstarrig, Knöl och Sopprot. Varav hälften av dessa utredningar gällde det allvarliga behovet av näshårsklippare till verkets ekonomichef, vinföntäner till receptionen eller rosafärgade badankor till överdirektören.

Förtjust upptäckte han att det var en sann fröjd att ge omoraliska och ibland amoraliska förslag till chefsjuristen, eftersom chefsjuristen då fick en så intressant blårod färg på kinderna. Annat kontorsspöket fick mycket stor glädje av var att sätta igång sprinklersystemet över intet ont

anande tjänsteman, eller stänga dörrarna framför näsan på de före detta kollegorna när de var fullastade med pärmar som pråmar. Överhuvudtaget upptäckte han det var mycket underhållande att vara en salig ande. Som spöke fick han den respekt han aldrig fått i sitt liv. För alla hade han med ens blivit i högsta grad verklig, förutom för centraldatorn som nu avfört honom ur sina register.

*

Efter några år av krossande av fönsterrutor och vaser började han dock tröttna på det hela. Allt blev förutsägbart. Till och med sekreterarnas chockade uppsyner gjorde honom lite uttråkad. Så han beslutade sig för att göra en överenskommelse med den lokale exorcisten, vilken råkade vara en serbiskortodox präst. Efter hårda förhandlingar lyckades båda parter till slut enas om en grav av större modell med en vackert skulpterad granithäll och hundra års fritt underhåll som avgångsvederlag. Parterna var nöjda efter omständigheterna, även om generaldirektören hade tillfälligt placerats på en mentalvårdsanstalt för vidare utredning, eftersom generaldirektören såg spöken överallt. Med andra ord återkom det lagmässiga lugnet till verket, där endast surret från fläktarna återigen kunde höras från källaren, och kanske ljudet av ett mot underjorden långsamt sjunkande kontorsrum.

4. Rådgivaren

Det var en gång en tjänsteman som skrev endast en halv sida under hela sin karriär förutsatt att den efterföljande meningen gäller. Om solen skiner är den första meningen falsk eller om den föregående meningen är sann är denna mening falsk. Men det fanns en gång i tiden en tjänsteman som endast skrev en halv sida under hela sin karriär oberoende av förnekandet av honom.

5. Det verkställande liket

När den verkställande direktören för en fransk koncern dog, fanns bland de sörjande, förutom aktiekursen, hustrun, barnen och huset.

Morgonen då han dog hade börjat som alla andra dagar. Frukosten på bordet. De yngsta på väg till skolan. Allt hade varit som vilken morgon som helst. Solen hade vänligt lyst in genom köksfönstren. Fåglarna hade sjungit klart och tydligt. Ändå hade det funnits något dolt i denna morgon, när han lämnade villans gröna gräsmattor lätt trummande på den skinnklädda ratten. Nya marknader väntade bakom hörnet, gamla tynade bort.

Han dog oväntat och utan synbara orsaker eller personliga skäl. I ena stunden var han i världens fokus; en kostym och ett solbränt allvarligt faderligt ansikte. I den andra var han på väg till bårhuset som ett lik i en procession av andra lik, där endast några hjärtslag hade skiljt honom från livet. Endast några få andetag från återuppståndelsen.

Den oväntade förlusten hade förvånat många, inte minst ägarna. Änkan och barnen hade lämnats kvar med insikten om att de aldrig skulle kunna förstå; att de var kvarlämnade vid den andra stranden.

*

Begravningsdagen. Solen sken på samma glada, självsäkra sätt som morgonen när han dött. Änkan hatade ljuset och alla människor som var glada och oskuldsfulla. Hennes två systrar kraxade omkring henne som två skator utanför kalkstenskyrkan. Allt det svarta i det vita. Prästen, högtravande och teatermässig som sig bör. Ett barockaltare med en lidande mangelgestalt och sörjande därunder. Tårfyllda ögon och försiktiga kondoleanser.

De underställda chefernas hopp om att kunna avancera för att göra samma sak som han gjort; att deras familjer skulle bli som hennes familj varit. Hon bevarade lugnet utåt, lät det fräta inåt; ansiktets tunna pergament var utan bläckfläckar eller tårar. Först efteråt tillät hon sprickorna att synas. Först när hon sträckte ut handen bara för att upptäcka att det inte fanns någon där vid hennes sida; att hennes hand famlade i tom luft.

*

Sprit som hon aldrig druckit förut dricker hon nu tills dagarna blir till veckor, och hon återvänder ur dvalan för att samla ihop spillrorna av sin familj. De flyttar. Flyttar till mindre omständigheter. Tills minnet blir uthärdligt och det går att leva vidare. Hon försöker finna en ny balanspunkt i sitt liv; hon avslutar studier hon aldrig avslutat; hon reser till världsdelar hon aldrig velat besöka; hon sitter i små byar av lera och vandrar på djungelstigar där den varma fukten torkar ut hennes ork och tankar.

Hon vill komma närmare sina barn, men utan att hon kan göra något åt det glider de långsamt iväg från henne; på något diffust sätt verkar de ibland beskylla henne för att världen är som den är; att deras liv är som de är. Den dag då det sista barnet lämnat henne upptäcker hon att hon inte längre är säker på att de alla tillhör samma familj. Samma stam. Cheruberna. Hon ser oförstående på sina barns vuxna ansikten, på samma sätt som hon oförstående ser på nyhetsuppläsarnas familjärt distanserade ansiktsuttryck, när de rapporterar om orkaner likaväl som företags uppgång och fall.

Hennes hemland valsar vidare i en blandning av teknologisk hysteri och apatisk arbetslöshet, och i denna värld försöker hon finna en balanspunkt. Hon strävar vidare. Försöker binda ihop resterna av familjen som spritts över norra jordklotet. Hon fortsätter släpa dag för dag. Hon ger aldrig upp. Envis som en myra släpande på ett alldeles för stort blad.

Hon besöker gravstenen där hennes sedan länge avlidne mans kropp ligger under skikt av jord, grus och gräs. Så meningslöst tänker hon, men hon kan inte riktigt definiera vad det meningslösa ligger i. Ändå lever hon i allt detta; höstlöven som lossnar ett efter ett från lönnen ovanför; fläckarna på hennes händer som blir allt fler med åren. Hon känner att hon är en myra utanför myrstacken och hon börjar långsamt acceptera tanken... men hon vill leva ett tag till; känna vinden mot kinden och dofterna av tallskog. Hon vill leva. Hon lever fortfarande.

6. Den kosmiska trädgården

När guden föddes var han utan tankar, som en tom bok. Sedan blev han medveten, och syndafallet uppstod. Han såg att han inte var allt, att det fanns gränser och skillnader. Särskiljandet mellan skapandet och förintelsen uppstod. Det var den första dagen.

Guden såg sig omkring och upptäckte en kittel med tre håriga häxor. Från denna kittel födde han den kosmiska trädgården. En trädgård där han spankulerade fram på grusgångar mellan höga kometträd, vildvuxna nebulosor och prunkande kvasarrabatter.

Guden studerade nöjt sitt verk alltmedan han luckrade upp för täta stjärnhoppar, eller beskar pulsarer för att de skulle ge mer elektronfrukt till hösten. Men han var ensam i sin trädgård; ensam i ett nedlagt grustag.

För att fördriva sin ensamhet skapade han nya lagar. Han skapade liv. De första små vibrerande kornen som dansade fram mellan de interstellära djupen, och ur kittelns diskvatten steg prokaryoterna fram. Eukaryoterna sattes samman i en av gudens mandalas. Det var den tredje dagen.

Och guden såg att det var gott. Han vandrade återigen omkring i sin himmelska trädgård, studerande växter och djur, drickande slånbärssaft och slukande småkakor i bersån. Ibland gjorde han små förändringar, men oftast såg han endast nöjt på hur trädgården frodades. Det var den femte dagen.

Från komposthögen kom dock ett surrande oljud. Djuret människan hade blivit till och hon var aldrig nöjd. Hon ville alltid ha mer. Hon förökade sig och förtärde. Hon var född i tvedräkt. Hon tänkte, men hon var ändå inte medveten. Hon var intelligent, men aldrig vis. Det var den sjätte dagen.

Ibland talade guden med djuret människan. Han försökte fåfängt få henne att inse dumheten i att hon ensam skulle härska över allt annat levande, men hon lyssnade aldrig. Istället påstod hon att hon var skapad som en avbild efter Gud, och därför i sin rätt att härska. Det var den sextonde dagen och guden lyssnade till alla böner och förbannelser som strömmade fram från komposten.

Den sjuttonde dagen vilade han. Framför honom stod ett glas med slånbärssaft och i händerna höll han kakor av olika sorter. Han tänkte: "Hur hade han skapats och varför? Fanns det någon som hade skapat honom, och vem hade i så fall skapat skaparens skapare? Kan en orm bita sig själv i stjärten? Vad var egentligen han?"

Han insåg att svaren på dessa frågor endast kunde fås utanför begränsningarna. Att han måste återgå till ett tillstånd där medvetandet är annorlunda. Att bli Gud. Att vara delad och hel. Det var den tjugonde dagen.

På morgonen den tjugoförsta dagen kallade han hela sin trädgård till sig. Han bad de som kunde lyssna att lyssna, och han sa följande: "Mina älskade barn, ni har skänkt mig mycket glädje genom dagarna. Jag tackar er för det. Jag vet att några bland er söker svar. Även jag gör det. Men kunskap är något undflyende. Den rinner genom fingrarna som vatten. Att ha kunskap är inte samma sak som att förstå. Och för att förstå måste ni lyssna. Om ni inte lyssnar kommer ni aldrig att förstå. Ni måste släppa ert jag, även om det är svårt. Ni måste gå djupare."

Han tystnade och väntade på dem. Den lilla människan höjde upp sin röst och frågade: "Men du är världens skapare. Du är allsmäktig. Om inte du förstår. Hur ska vi någonsin kunna förstå? Vad är meningen med allt detta? Varför plågas vi? Varför finns krig och sjukdom? Varför måste vi dö?"

Han svarade: "Jag skulle kunna svara att lagarna är skrivna så, men det är inte så enkelt. Jag skulle kunna svara att ni själva plågar er själva, men det är inte så enkelt. Ni är begränsade, och det är svårt att bli utan gränser. Vad är egentligen döden förutom upplösning av jaget? Bakom era frågor finns de egentliga frågorna 'Vad är jaget?' 'Vad är förändringens kärna?' " Guden tystnade och människan fortsatte prata. Det var den tjugoförsta dagen.

På den tjugosjunde dagen vilade guden igen. Han hörde rösterna i trädgården. Vissa hoppfulla, andra uppgivna. Vissa fyllda av kärlek, andra förvirrade. Han visste att sista dagen närmade sig. Att trädgården skulle tystna; att såpbubblan skulle brista.

På den trettiofjärde dagen återgick trädgården, kitteln och guden till ursprunget.

7. Den Virtuella Tunnelbanan

För några år sedan hölls ett möte om införande av en ny tunnelbana vid Nämnden för lokaltrafik inom Träskboda landsting. Enligt säker källa fortgick mötet ungefär enligt nedanstående.

Först ut var en managementkonsult från ett av de större bolagen som sa något i stil med:

- Den senaste tiden har behovet av nedskärningar och besparingar blivit allt tydligare inom Träskboda. Samtidigt som det är av stor vikt att upprätthålla den service som allmänheten efterfrågar och har rätt till. För att lösa denna ekvation av motstridiga intressen föreslår utredningen att en virtuell tunnelbana införs från och med årskiftet. En tunnelbana som går från station till station enligt noggrant fastställd tidtabell. En tunnelbana som aldrig är försenad, fullpackad, nedsliten eller trasig. En tunnelbana i tiden. En tunnelbana för vår tid. Framtidens tunnelbana redan idag.

Detta hade tydligen väckt intresse hos våra förtroendevalda i så hög grad att konsulten fick fortsätta:

- Tänk dessutom på vilken förmånlig statistik som kan fås. Både beställar- och utföraresidan kommer att lätt uppnå alla uppsatta mål med god marginal. Priserna kommer till och med att kunna sänkas för att tillgodose olika väljargrupper.

En oppositionspolitiker på röd-gröna sidan hade dock opponerat sig flera gånger och det hade förekommit ett meningsutbyte i stil med:

- Men vad ska våra passagerare säga? De vill väl transporteras mellan olika stationer? Är inte detta själva syftet med tunnelbanan att transportera verkliga människor?

- För vem skall sitta ni här? För väljarnas skull, inte sant? Och detta innebär också att ni är utsedda av väljarna för att ta till vara väljarnas intressen. Intressen som de inte alla gånger själv är medvetna om. Det är just därför som ni sitter här och hjälper väljarna i att tillgodose deras intressen. Om de exempelvis får en väl fungerande tunnelbana som alltid går i tid, alltid har lediga platser och dessutom är billigare än den nuvarande, vore inte detta en ren vinst både kvalitets- och kvantitetsmässigt, va?

- Men den fraktar ju inga människor. Endast siffror på ett papper!

Efter att oppositionspolitikern sagt detta hade tydligen ordföranden och övriga i nämnden stönat och himlat med ögonen. Ordföranden hade sett sig tvingad att tillrättavisa oppositionspolitikern, trots att det egentligen inte var avgörande för beslutet:

- Självklart fraktar den människor. Syften med tunnelbanan är som bekant att frakta människor. Denna tunnelbana kommer att frakta ett stort antal varje dag. Mer än vad som någonsin skulle fraktas med de cykla- och springlösningar som ditt parti förespråkade än så länge. Vi kan inte köra en tunnelbana med vindkraft.

Därefter hade managementkonsulten gått in med det tunga artilleriet:

- Införande av virtual subways utifrån den senaste tekniken, baserad på en modern plattform där ett kundorienterat perspektiv är centralt för att få stabila leveranser med korta ledtider, görs rutinmässigt idag vid de flesta större företag och i USA. Man kan säga att USA här ligger före med både virtuella och chachade subways. Om man inte hänger med den tekniska utvecklingen blir man snabbt passerad och utkonkurrerad. Man måste ständigt rationalisera för att ha goda vinstmarginaler och få stabil avkastning. Pengarna ska finnas där de gör nytta, och det är inte i en gammal sönderrostad och dåligt underhållen tunnelbana. Cash is king. Cash ska koncentreras till solutions där hög avkastning nås för landstinget, så länge som det finns en god customer-support till kunderna. Världen är idag global och där är tyvärr Träskboda landsting en liten spelare bland de stora. Man måste skjuta på mål för att göra mål om ni förstår vad jag menar. Man får inget, om man inte gasar, va?

- Ja, men det detta handlar ju om nedläggning av...

- Politik handlar inte om ekonomi eller om samhällsekonomiska vinster, hade ordföranden avbrutit rutinmässigt. Politik handlar inte om det möjliga utan om det omöjliga. Jag tror att vi har hört tillräckligt för att kunna gå till beslut. Någon som har ytterligare synpunkter? Bra, då går vi till omröstning. Vilka är för?

Förslaget hade förstås gått igenom. Den virtuella tunnelbanan hade kommit för att stanna, eller rättare sagt att aldrig starta.

*

Idag är managementkonsulten utbränd och går på en kombination av allt för starka mediciner. Den forne ordföranden har tvingats avgå efter besök på en holländsk bordell och nu är han tillfälligt förvissad till Norrland. Den röd-gröna oppositionspolitikern har lämnat politiken för att "söka sig själv". "Söka sig själv" består enligt källan av att föra ett vegeterande liv på landet på en sönderfallande gård med kacklande höns och huvudskälet till att han ville "söka sig själv" var att han förstått att aldrig skulle få något välbetalt styrelseuppdrag. Ja, vad gäller tunnelbanan så är den förstås lika fallfärdig och rostig som vanligt. Inga förändringar där. Eller som den nya Landstingsdirektören lär ha uttryckt det för några tjänstemän i ett "pep talk":

"Lagd kurs ligger. Allt går som på räls. Det är bara att gasa."

8. Lektorn

Eftermiddag. Exkursionsgruppen är uppe på Måselebergets östra sida. Jag avslutar dagen med att ställa enklare kontrollfrågor till studenterna. Som vanligt gör en något mer begåvad minoritet min av att de kan svara på frågorna. Alltmedan den stora majoriteten tittar med undrande ögon. Den tredje delen av församlingen ser mest på landskapet, och de undrar antagligen lika mycket som jag vad de gör här.

Jag har sista åren fått en allt starkare känsla av att studenternas kunskaper ständigt minskar. Ointresset breder ut sig i klasserna. Fast å andra sidan verkar ambitionen finnas kvar. Man drömmer om kändisskap, eller åker på erövringsresor till Australien. Är inte detta ett tecken på ambition, även om jag inte kan förstå det? Ett tecken på att den västerländska konsumtionsmänniskan fortfarande inte är kvävd under berget av reklam och varumärken.

Mina tankar avbryts av att en av studenterna från majoritetsdelen, ställer en fullständigt enfaldig fråga. De begåvade, antagligen mina framtida kollegor, markerar med sitt kroppsspråk att de självklart inser att det är en enfaldig fråga. Därför bestämmer jag mig denna gång för att driva lite med gruppen. Först börjar jag med att betona vilken viktig fråga som precis ställts, och viker ut mig lite över ämnet. Jag noterar nöjt att de begåvade börjar se lite mer osäkra ut. Jag fortsätter på ämnet, samtidigt som jag gör snabba historiska återblickar. Efter någon minut inser jag att jag drivit skämtet för långt, och glider jag därför över till ett mer komplext problemområde, samtidigt som jag ger sken av att tro att det var detta område som ursprungligen avsågs. Alla i gruppen verkar nöjda. De begåvade har fått mark under kunskapens fötter igen. Den frågande känner sig uppmuntrad, och därigenom majoriteten. Alltmedan den tredje gruppen oförändrat fortsätter att se på landskapet.

Himmeln är glasklart blå och onåbar. Utan att förklara det känner jag mig plötsligt förvånansvärt tolerant mot majoritetens idioti. Märkligt. Jag undrar om det finns en gud däruppe som förför mina tankar.

*

Senare på kvällen slappnar gruppen av i Karlstads enda riktiga hotellbar. Alla blir som alla andra och någon blir förstås riktigt full. En handfull sitter kvar på vandrarhemmet. En av mina kvinnliga studenter verkar leta efter en fadersgestalt, då hon sätter sig alltför nära mig, och flirtar med lätt berusade ögon. Antagligen beror min tillfälliga attraktionskraft mer på hennes ensamhetsångest, än på min personliga charm. Dessutom ligger inte en lektor med sina studenter. Det är utanför universitetslivets och min hustrus spelregler. Tillfälligt glider mina tankar iväg till en annan tid med en Telefunkengrammofon och dansande nyktra par. Skivor med "His masters voice" som spelades tills knastret överröstade det inspelade.

När jag återvänder till samtalet från mina minnen märker jag att vi pratar om studenternas villkor i diffusa ordalag. Högst uttråkande för båda parter. Lite senare ursäktar hon sig och jag blir ensam kvar vid bardisken med en halvdrucken öl. Det passar mig fint. Runt omkring mig syns unga människor leva, men det är som att jag ser dem genom en glasruta. Antagligen kommer snart ett eller annat par att ge sig ut i höstkylan, för att delta i parningsritualer likt gnuer på savannen. Små sköra bubblor av trygghet i denna våldsamma värld. En studentgrupp kommer fram till disken. De beställer mera öl och amerikansk cola: En svartklädd beställer rödvin och fastnar bredvid mig på en barstol. Han kämpar hårt med att se lagom uttråkad ut. Vi kommer i slang och efter ett tag inser jag att denne svartklädde individ egentligen är lika vilse som jag. Skillnaden är att jag har lärt mig att kamouflera det bättre. Vet inte riktigt om det kan betraktas som upplyftande eller ett tecken på att pensionsåldern är här.

Vid ett av borden längre bort sitter en av studenterna, och framför henne på bordet sitter en stor råtta i rosa band, bland en uppsättning tomma glas och fulla flaskor. Den svartklädde ser mitt ansiktsuttryck, och upplyser mig om att flickan med råttan har som passion att rehabilitera missanpassade råttor. Jag tror att jag grymtar något om hur sjutton kan en råtta vara missanpassad, men beslutar sedan att lämna ämnet. Jag skulle ändå inte förstå ett eventuellt svar. Jag antar att även råttor har känslor.

*

Förmiddag. Ännu en föreläsning där jag säger i princip samma sak som jag sagt de sista tusen åren. Allt är som det alltid varit. De enda skillnaderna är att klasserna har blivit större och frågorna färre.

Ibland undrar jag om det är jag som tappat gnistan, eller om det är de invaderande lämmeltågen av studenter som har förändrats. Någon gång har jag dryftat denna fråga med mina kollegor, varav vissa anser att kvalitén på studentmaterialet har försämrats. Andra anlägger någon form av postmodernt kvasirelativistiskt synsätt, som går ut på att alla förändringar är bra oberoende av åt vilket håll det barkar. Världen har alltid förändrats. Vilket i korthet innebär att man kan kämpa ett helt liv, utan att nå de ursprungliga mål man haft. Ingen professorstjänst. Inga revolutionerade teorier som kommer att förändra forskningens grundvalar. Inga seminarier eller gravböcker till ens eftermäle. Ibland känns det som att allt som blivit kvar av mina år av envist samlande, är berg av referenser och artiklar.

Föreläsningen fortsätter. Jag hör hur min röst maler på om magmaflöden och de processer som styr dessa. Väntar på att få en fråga. Ingen fråga kommer, så jag avslutar föreläsningen med att ge läsanvisningar.

När nästan alla studenterna lämnat salen, ser jag återigen djurvänner, och i hennes släptåg kommer en råtta i band. Konstigt nog verkar den följa henne nästan som en intelligent hund, om det nu finns något sådant som en intelligent hund.

Dum som jag är anmärker jag kort att husdjur inte är tillåtna i föreläsningssalen och att detta inkluderar råttor. Självklart måste hon bli upprörd och den huvudvärk jag haft under morgonen gör sig påmind igen. Från två stickiga ögon och en liten spänd mun kommer snabbt en harang av beskyllningar som i korthet går ut på att jag är en könsdiskriminerande stofil. Efter att förgäves försökt avbryta henne avslutar hon vår absurda dialog med att smälla igen dörren, samtidigt som hon skriker fascist. Jag märker att jag är riktigt upprörd, men slår sedan bort det. Antagligen är jag allt hon påstått, fast ännu värre. I alla fall skulle jag önska det.

9. Mannen utan hjärta

I slutet av 1800-talet levde i leksaksstaden Nürnberg en affärsman vid namn Franz Leopold Hertz. Affärsmannen var ökad för sin hänsynslöshet och kallades allmänt för Herr Herzlos. Exempelvis var hans förmåga att dupera delägare eller försätta konkurrerande firmor i konkurs omtalad, eller som en före detta kollega en gång hördes säga: "Hans största och antagligen enda talang är enligt min mening, hans förmåga att försätta välrenommerade tyska bolag i obestånd. Jag tror inte att Hertz primära drivkraft är att öka sitt egna kapital. Han drivs enbart av en infernalisk lust till att förstöra och slita sönder som ett vilddjur."

Herr Hertz mor klagade tidigt över hans beräknande sätt mot hans syskon, något som han tydligen haft gemensamt med sin bortgångne far, och under skoltiden utmärkte han sig inte på något vis, förutom att hans skolkamrater höll sig på avstånd från honom. Det fanns någonting mörkt över honom. Någonting som gjorde luften kvav som inför ett åskväder i julimånad.

Efter Hertz tagit studenten kom han att snabbt göra sig ett namn i affärskretsar, med en blandning av slughet och brutalitet. Något som ett fåtal år senare resulterade i att han dominerade stadens tillverkning av leksaker och ammunition, samtidigt som han avskyddes bland de flesta av Nürnbergs innevånare. Elaka vitsar spreds om honom, utan att det verkade bekomma honom på minsta sätt, snarare tvärtom. Han verkade drabbas av en märklig form av fåfänga genom att bli förtjust i att vara avskydd, och efter romersk förebild uttryckte han det själv på följande sätt: "De får gärna hata mig, så länge som de frukta mig."

Så en dag hittades han död i ett av sina många hus. I en korgstol satt kroppen med lätt tillbakalutat huvud, så att det såg ut som om han endast sov. Hans högra hand hängde slappt åt sidan, medan den vänstra fortfarande tog stöd mot den ena stolskarmen. Snabbt kom man att misstänka att ett brott blivit begånget, då det inte gick att finna en naturlig dödsorsak. Därför beslutades det om en sorgfällig obduktion, och vid obduktionen framkom det märkliga resultatet att kroppen saknade ett hjärta. Istället fanns där endast en håll fylld av koagulerat blod.

Det hela väckte självklart skandal i tidningar och läkarkretsar. Obduktionsläkarens trovärdighet ifrågasattes av en samlad läkarkår, och det var först efter det att två av varandra oberoende kommissioner kommit fram till samma resultat, som obduktionsläkarens anseende räddades.

I många år därefter gick det märkliga historier om herr Hertz avsaknad av hjärta. Den ena mer fantasirik än den andra. I en historia skulle Hertz ha dykt upp på Hauptmarkt en tidig dimmig onsdagsmorgon för att driva in en förfallen skuld från en skakande torghandlare. Torghandlaren svor att herr Hertz öppnat sin rock och innanför hade det bara funnits gråbleka ben och ett hjärta i ärgat brons. Enligt andra källor skulle klockaren i S:t Lorenz träffat på Hertz i klocktornet. Hertz skulle med dånade stämma sagt att snart skulle hans tid vara inne, och sedan hade kyrkklockorna börjat ringa av sig själva. I en tredje historia skulle Hertz ha dragit ner fru Grünlich i

Pegnitz, även om andra menade att hon bara flytt till en släkting i Berlin för att undkomma hennes man.

Ingen av stadens invånare ville egentligen erkänna att de satte någon riktig tilltro till ryktena. De flesta ville nog tro att både torghandlaren och klockaren inte varit helt nyktra. "Fast å andra sidan kan man ju inte vara säker att Hertz verkligen är död. Tänk bara på dessa amatörer till läkare. Jag menar har du sett kroppen? Nej, inte jag heller.", som en krögare uttryckte det. Stadens kyrkor fylldes därför av bedjande människor och krogarna av tissel och tassel.

Men åren gick och Hertz sågs inte mer av. Historien om Hertz avsaknad av hjärta föll alltmer i glömska tills den blev en saga som man skrämde barnen med. Därefter bröt kriget ut, och invånarna såg sina söner åka bort för att tillrättavisa ryssar och fransmän. Under långa magra år sprutade kalla drakar lera, senapsgas och spränggranater över Nürnbergs söner. Och när kriget var slut försvann kejsardömet av tysk nation in i historiens kulisser tillsammans med en parad av unga mäns hjärtan och ögon.

*

En dag på 1920-talet återfanns, vid en inventering av en fallfärdig lagerlokal, ett hjärta nedlagt i en glasburk. På glasburkens etikett stod skrivet: "Herr H:s hjärta". Glasburken visades upp för den dåvarande kontorschefen, vilken tog emot den och därefter glömde den. En yngre kontorist lär dock ha intresserat sig för saken. En månad senare var glasburken med hjärtat borta tillsammans med en av firmans dockor i naturlig storlek. Den yngre kontoristen sågs aldrig mer till.

Efter detta verkade Nürnberg vara som förhäxad. På nätterna doldes hustaken i lager av tät spindelväv. Väv som fick tas bort under dagtid av svärande husägare. Pegnitzs nattdimmor trevade sig fram som en huldras kalla fingrar genom gatorna till de sovande stadsborna, som sedan outsövda och bleka vaknade i gryningen. Det var som om staden långsamt frätes sönder, som om en dunkel kraft pulserade fram från stadens kloaker och tunnlar. Vissa stadsbor menade till och med att de kunde höra långsamma hjärtslag sprida sig från borgen. Detta avfärdades dock av de flesta.

Hur det än var hjärtslagen så började stadsborna förändras. En besökande engelsk diplomat menade att stadsborna var "quite like puppets marching to the beats of destruction". Förändringen, eller förvandlingen, var som en sjukdom som ingen läkare kunde hejda, då även läkarna förvandlades. Och denna sjukdom tilltog i styrka tills den nått rikets alla hörn; riket fyllts av ivriga marcherande dockrader. Dockor som nickade på huvudet och bar färgglada leksaksgevär på axeln.

Några år senare byggdes ett stort museum upp i Berlin, där det centrala utställningsföremålet var en gigantisk glasburk med ett hjärta i. Burken var ansluten via slangar till röda fanor och

rörförstärkare, som basunerade ut dess hjärtslag över världen. Varför burken fanns där var det ingen som vågade fråga, hur märklig den än kunde te sig.

Först i en bombraid år 1943 ska glasburken med hjärtat ha förstörts, även om detta aldrig bekräftats av varken myndigheter eller tidningar. Historien om Herr Hertz's hjärta är kanske inte sann i alla dess delar, många år har gått sedan dess, och de flesta som vetat något är sedan länge avlidna, men om man försiktigt lägger huvudet mot marken på mitten av Kaiserstrasse en sen natt kan man höra svaga slag. Slag som kanske kommer från vattenpumpar eller någon pneumatisk maskin, men som ändå är förvillande lika slagen från ett hjärta.

10. Alternativ skapelseberättelse

I begynnelsen var det en kejsare för en global koncern, vilken tuggade i sig pennor och block, som de flesta kontorsmöss gör innan de går hem till ostkupan. När tillfälle gavs passade han även på att förtära någon underställd som råkade vara i närheten. Helst efter noggrant utarbetad ritual, där han först gjorde offret stumt genom oändliga monologer om behovet av egna initiativ, för att sedan låta den olycklige sjunka ned i uppdrag där hans öppna käftar var enda slutmålet.

En tidig morgon i november kände kejsaren, efter att ha slickat i sig de sista resterna av sin ekonomiassistent, att något saknades. Någoting ekade i hans tomma själ. Han ville förändras, utvecklas och växa. Han behövde ny frisk luft. Han behövde nytt friskt blod. Från och med denna dag blev det fler företagsfester till förmån för de underställda mössens familjer; och fler fiskdammar för de allra minsta. Han gav gärna. Han gav smaskiga erbjudanden till fruarna, sliskiga till barnen och generösa väntjänster till alla små möss som ville ha möjlig ost.

Livet var underbart. Han förtärde det med glädje och rapade nöjt. Hans glupskhet kände allt mindre av fysiska gränser. Hans tvångsmässiga behov av nytt kött och friskt blod ökade ständigt. Transporterna av plasma och organ gick under blåljus i en aldrig sinade ström till hans villa bakom taggråden. Livet var underbart.

*

Så en dag efter det att han hade slukat sin hustrus sista kvarvarande känslor kände han återigen detta behov av förändring; att livet var något mer än att bara glufsa i sig vilket tonårskött som helst; att något saknades. Det var dagen innan han hittade företagets värdepapper och pensionsreserver.

Värdepapper var en ny smak. Värdepapper var en ny dimension av smaksensationer från den mörka marknaden, och det hetsade honom som den första kärleken. Oändliga möjligheter tycktes öppnas för honom. En gyllene väg lades ut framför hans fötter, rakt fram till hans desserttallrik. Ett inflöde av ständigt nya rätter bars in av välpomaderade servitörer, från vilkas fat han med en gourmets känsliga gom valde ut vad som bäst passade för ögonblicket. I ena stunden krävde han ungt lammkött, följt av fransyska, i andra stunder några titlar, aktier, optioner, medaljer och avgångsvederlag. Hans liv som konnässör skapade åt honom en vackert rundad isterbuk, vilken han i sitt outsläckliga begär fyllde med politik, pengar och länder. När han efter många års slit för bukfyllan stod ensam kvar inför Gaia, hade hans mage svält så kraftigt att dess omfång var tusentals mil. Med en sista förtjust suck sträckte han girigt sina armar efter henne, och i två salivfyllda munsbitar svalde han hennes kropp och kön. Förtjust svävade han ensam i ett svart tomrum under stjärnornas nålstick. En ballong med slips.

*

Men kejsarens synder dömde honom; hans allt för degiga buk började långsamt spricka från anus till hals av allt han slukat. Hans ångerfulla vrål kom att eka ut i rymdens vakuum i tusentals år. Till slut hörde gudarna hans skrik och böner om nåd, och de sände Orion.

Orion såg på den lidande och med ett svärdshugg skiljde han kejsarens huvud från bålen. Ur buken föll Gaia tillsammans med djuren, människorna och växterna. Av huden skapade Orion marken och av ögonen de blå sjöarna. Bergen skapades av skelettet och magman av blodet. Det som blev över slängdes åt den grymme Fenrisulven, som gnagde nöjt utanför grottan. Sålunda skapades den nya världen, och se den var grön och oskuldsfull.

11. De allergiska

Det är en het sommar i hamnstaden. Människor simmar fram genom gatorna; kvinnor som klart lysande fjärilar; män som avslaget grus. Dofterna från rostande dieselbåtar, blandas med parfym, svett och sopor. Nyss inkommen från flygplatsen sitter jag, ovan vid värmen, vid ett kafébord med ett glas i handen; en typisk tysk med hud som snart kommer att vara rödbränd av solen.

Vid ett bord längst in i skuggan satt de för trettio år sedan. Deras namn är betydelselösa. Deras gester lär ha varit de samma som alla andras. Smekningarna och kropparna endast en variation på ett mångtusenårigt tema av sexualitet och glömska, där de var förenade för en kort tid. Fem år senare skulle de antagligen varit förstenade. Fasttvinate till varandra av händer och ben; av hår och andedräkt; av barn och gråt.

Allt är förutsägbart i de stora skeendena, men aldrig i de små detaljerna. De små mönstren avviker ständigt. Exempelvis kanske mannen tror att hon är otrogen, av tusen och ett skäl, medan kvinnan vet att han är otrogen. Eller mannen börjar tycka att hon är tjock, medan kvinnan upptäcker att hon avskyr hans sätt att hålla i gaffeln. Ändå håller de ihop år ut och år in, och när hon sitter på ålderdomshemmet omgivna av sina barnbarn på söndagar, har hon endast ett bortdöende minne, och ett antal foton av mannen som dog i en hjärtattack.

Men i deras fall skulle detta aldrig ske. Det oförklarliga grep in, som en pinne i en myrstack, eller som en hand som rastlöst river bort ett insektsben. Det var som vilken dag som helst. Solen silade in genom solluckorna och bildade mönster på väggen. Hennes slutna ögon vilade mot kudden. Frukosten och avskedskysen.

När hon kom tillbaka på kvällen låg mannen ovanpå soffan. Tyst och darrande. När hon lyssnade till hans osammanhängande tal förstod hon att allt hade förändrats. Han har sett något hon inte ville se, och som är för starkt för en människa att klara. När han mumlade om framrusande laboriemöss, tolkade hon det i termer som kommersialism, media och politik. När han sa att det inte fanns något bakom denna schackvärld, att det var tomt och långt borta, så tröstande hon honom och lät honom vila mellan sina bröst och i sitt hår.

När de vaknade igen från en lång svart natt avvek de redan från normen. Mannen hade blivit allergisk mot dammet på kontor och ministerier; allergisk mot girighet och lystnad. Han lär ha tagit allt kraftigare mediciner utan större effekt, och till sist fått endast läkarkårens uppgivna huvudskakningar.

Jag läste en intervju med henne som blev kvar och hon beskrev hur hans hår föll ifrån. Hur hans ögon blev grumliga lersjöar. Hur telefonernas ringande plågade honom. Hur hans arbete smälte bort i medicindimman. Hur vännerna slutade komma; rädda att falla offer för allergin. Men hon stannade, trots han sa till henne att hon skall lämna honom; att hon skall hitta en annan; att han inte längre hade något att erbjuda henne. Han skällde tydligen på henne, men hoppades säkert

samtidigt att hon skulle stanna. Och varför hon stannade kan hon aldrig förklara för någon som inte var där. Det bara blev så och hon kan fortfarande inte tänka sig att göra annorlunda.

Det gick några månader på detta sätt. Allergin växte i styrka. Hans kropp blev allt svagare. Till slut blev han allergisk även mot henne, som han älskade. Klockan var fyra en tidig morgon. En avlägsen farbror ringde på dörren; ursäktade sig för den tidiga timmen; frågade hur mannen mådde men lyssnade inte på svaren. Bilen utan blåljus gled bort genom de öde gatorna, och hon hade vetat att det inte kunde bli på ett annat sätt.

Vad som hände sedan har jag endast hört ryktesvägen. Om en plats där allt levande håller andan; en plats där de svaga mals ner i en källare, till grus och betong; dessa handfasta material som man kan bygga ministerier och bunkrar med. Material som man kan armera med möss skrik. En sista gång träffades de kanske, med en glasruta emellan sig. Medvetna om att en del av sig själva satt på den andra sidan. Sekunderna som tickar förbi, och senare vet hon inte hur hon kom därifrån. Mannens vita linjeansikte smälter bort mellan raderna på ett dödscertifikat. En överallergisk reaktion. En överdriven känslighet mot människors ruvande tankar. Ett enda felsteg i labyrinten är tillräckligt.

När jag sitter på kafét undrar jag vad hon gör idag, om hon fortfarande lever. Kanske sitter hon i en av stadens trädgårdar med duvor runt fötterna, eller så har hon gömt sina minnen i en omgivning av barn och barnbarn. Antagligen vet hon inte att mänskligheten är på väg att bli allergisk mot sig själv, även om det ytterst sett inte finns någon labyrint.

Kan en myra se myrstacken
eller barnet med brännglaset?

